

РОЗДІЛ 6 ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 81'27:32

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.11-2.7>

ПОЛІТИЧНА ПРОМОВА ЯК РІЗНОВИД ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

POLITICAL SPEECH AS A TYPE OF POLITICAL COMMUNICATION

Крапива Ю.В.,

orcid.org/0000-0002-8639-1641

кандидат філологічних наук, доцент,

*доцент кафедри загального та прикладного мовознавства
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

Крікун Д.А.,

orcid.org/0000-0002-3256-9627

студентка магістратури філологічного факультету

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Статтю присвячено встановленню типологічних характеристик політичної промови як різновиду політичної комунікації. Останню розглядаємо як вид комунікації, під час якої відбувається поширення думок та ідей політичними суб'єктами з метою здійснити вплив на погляди реципієнта та його ідеологічні переконання. Політичну промову визначено як зв'язний потік мовлення, зазвичай заздалегідь підготовлений мовцем для того, щоб передати інформацію аудиторії стосовно певної події в політичному житті. Специфіку цього явища може бути виявлено за допомогою матриці певних характеристик, серед яких – властивості суб'єкта та адресата; спосіб реалізації; зіставлення монологічного та діалогічного мовлення; функціональне навантаження; обсяг інформації; мета висловлювання. За характером суб'єкта промова може бути частиною власне політичної комунікації, медійної або непрофесійної політичної комунікації. При цьому розрізняємо адресата, який є політичним діячем, та адресата, який не відноситься до інституційних політичних суб'єктів. Спираючись на опозицію «індивідуальний vs масовий», зазначаємо, що адресат політичної промови є масовим. Крім того, враховуючи специфікацію адресата за його політичною позицією, виділяємо політичних однодумців, політичних опонентів і тих, які не мають єдиної політичної позиції. За способом породження політичну промову віднесено до писемного мовлення, за способом відтворення – до усної форми. У випадку політичної промови говоримо про монологічне мовлення. На підґрунті функціонального навантаження розмежуємо промови ритуальних, орієнтаційних й агональних жанрів. Не менш важливою для встановлення специфіки цього феномена стає комунікативна мета, відповідно до якої політична промова може належати до групи інформаційних, оціночних або імперативних повідомлень чи синтезувати характеристики принаймні двох з них. За обсягом передаваної інформації промови варіюють від текстів середнього обсягу до текстів великого обсягу. Оскільки розглянуте явище є багатограним, перспективним вважаємо подальше встановлення додаткових параметрів опису конкретної політичної промови, які залежать від її підтипу (інавгураційна промова, ювілейна промова, агітаційна промова тощо).

Ключові слова: політична комунікація, політична промова, типологічна характеристика, політичний суб'єкт, адресат, функціональне навантаження, комунікативна мета.

The paper in question is devoted to typological features of political speech as a variety of political communication. The latter is a kind of communication used to distribute the opinions and ideas of political subjects as well as to influence the views and ideological beliefs of the recipient. Political speech is defined as a coherent flow of speech, as a rule prepared in advance to convey to the audience the information about a particular event in political life. The specific character of this phenomenon can be determined using the matrix of certain parameters among which there are characteristics of the subject and the recipient, the way of realization, the opposition of monologue and dialogue speech, functions, information scope, and communicative goal. By the nature of the subject, the speech may be part of the political communication in the traditional sense of this term, the communication of this type in the media or non-professional political communication. We distinguish 2 kinds of the recipient: the one that is a political figure, and the one that has no reference to political institutes. Based on the opposition "individual vs mass" we can say that the recipient of the political speech is mass. Specifying the former by her / his political position we differentiate political associates, political opponents and those who have no single political position. By such a criterion as the way of realization, political speech is written if we consider the way of production, and oral if the way of reproduction is taken into account. Political speech is a monologue. On the basis of functions it can be of ritual, orientation and agonal genres. Equally important is the communicative goal according to which a political speech can belong to messages of any of the following types – informational, evaluative or imperative, or can be the synthesis of at least two of them. The scope of information conveyed by the definite political speech varies from medium to large. As the studied phenomenon is multifaceted our further research is planned to determine additional parameters of political speech depending on its peculiar subtype (election, inauguration, anniversary, etc.).

Key words: political communication, political speech, typological trait, political subject, recipient, functions, communicative goal.

Постановка проблеми. Сучасному етапу розвитку лінгвістичних студій притаманна інтенсивна увага до такого об'єкта дослідження, як політична комунікація, яка може бути потрактована як «мовна діяльність, орієнтована на пропаганду тих чи інших ідей, емоційний вплив на громадян країни, спонукання їх до політичних дій, для вироблення суспільної злагодженої позиції, прийняття та обґрунтування соціально-політичних рішень в умовах множинності поглядів» [1, с. 80]. Цей вид комунікації має глибокий вплив на процес інституційних змін у державі, на формування громадської думки (якщо говорити про макрорівень), а також на сприйняття і оцінку певного політичного діяча чи політичної сили з боку окремого індивіда (відповідно, в цьому випадку представлено мікрорівень). Вищесказане свідчить про беззаперечну актуальність досліджень, спрямованих на встановлення специфіки поданого виду комунікації. Обґрунтовуючи необхідність студій у галузі політичної лінгвістики, Л. Нагорна зазначає, що «аналіз політичних текстів може виявитися вдячним дослідницьким полем для в'яснення механізмів використання мови як знаряддя боротьби за владу і статус» [2, с. 166].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Р. М. Перлоф [3] тлумачить політичну комунікацію як процес, під час якого мову (зокрема, емоційно забарвлену лексику, метафоричні номінації, синтаксичні конструкції тощо) і символи застосовано з метою здійснити навмисний чи ненавмисний тиск на ставлення та поведінку людей. Б. Макнейер [4] називає цей процес цілеспрямованим спілкуванням про політику та закликає не нехтувати невербальними засобами передавання інформації, як-от візуальними образами, що формують політичну ідентичність (як приклад можна назвати вбрання, зачіску або логотип).

А. Чудінов пропонує визначення політичної комунікації, застосовуючи широкий підхід: це комунікація, яка присвячена політичним проблемам або в якій політичні суб'єкти виступають у ролі продуцента політичного тексту або його реципієнта (адресата) [5, с. 53]. Дослідник наводить дискурсивні характеристики політичної комунікації на підґрунті певних критеріїв, виділення яких передбачає визначення параметрів суб'єкта та адресата, способу реалізації тексту, типу мовлення, функцій, обсягу інформації та мети висловлення.

Постановка завдання. У цій статті ми робимо спробу вивчити окремий різновид політичної комунікації – політичну промову, схарактеризувавши її диференційні ознаки, спираючись на

вищезгадані критерії та критично осмислюючи попередні праці, присвячені розгляду зазначеного феномена, який бере свій початок ще із часів Давньої Греції та Риму, бо ще з античних часів оратор використовував силу слова та навички спілкування з аудиторією задля того, щоб вплинути на певні рішення, змінити чи сформулювати погляди людей.

На теренах української наукової думки поняття політичної промови традиційно розглядали в межах лінгвістичної риторики. Так, Л. Мацько зазначає, що політична промова – це «засуджене підготовлений гострополітичний виступ із позитивними чи негативними оцінками, обґрунтуванням, конкретними фактами, з накресленими планами, перспективою політичних змін» [6, с. 4]. Протягом наступного етапу активно досліджували окремі аспекти поданого явища (просодичні, лексичні тощо) [7; 8 й ін.]. Виступи тих чи тих політичних діячів у певних випадках ставали матеріалом для вивчення складових частин мовної особистості з урахуванням етнічної та / або гендерної приналежності політика [9; 10 й ін.].

Мета нашої наукової розвідки полягає в тому, щоб узагальнити та систематизувати параметри такого багатогранного феномена, як політична промова, охопивши комунікативні виміри цього різновиду політичної комунікації.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на параметри класифікації політичної комунікації, які було запропоновано А. Чудіновим [5], проаналізуємо типологічні характеристики політичної промови. Аналіз специфіки політичної промови буде здійснено за такими критеріями: 1) характер суб'єкта; 2) характер адресата; 3) протиставлення усної та писемної форм мови; 4) зіставлення монологічного та діалогічного мовлення; 5) функції; 6) обсяг інформації; 7) мета висловлювання.

За першим критерієм, за ознаками суб'єкта, політичну промову можна схарактеризувати таким чином: суб'єктом політичної промови, перш за все, є політик, політичний діяч, і відповідно до цього суб'єкта можемо вважати такий вид комунікації власне політичним. А ось якщо говорити про медійний чи непрофесійний вид комунікації, наприклад, мітингові промови, то суб'єктом може виступати як представник ЗМІ, так і людина іншої професії, залежно від того, які саме проблеми порушуються під час такого виступу та якою є мета політичної промови.

При цьому постає питання авторства. Т. Грант розмежує дві функції авторства – виконавчу та декларативну [11, с. 218], що в разі політичної промови розділені між спічрайтером

та тим політиком, який передає ці слова аудиторії. Прикладом може слугувати такий випадок, коли прем'єр-міністр ставить підпис під певною статтею в газеті, але насправді ця стаття була написана прес-секретарем. Відповідно, прем'єр-міністр – декларативний автор, а прес-секретар виступає в ролі виконавчого автора. А. Чудінов наполягає на тому, що автором вважається та особа, на яку покладено відповідальність за текст [5, с. 54].

Якщо аналізувати політичну промову за характером адресата, можна стверджувати, що в політичній промові існують такі адресати: перший – політичний суб'єкт, другий – суб'єкт, який не відноситься до інституційних політичних об'єктів. У першому випадку адресатом може виступати й сам політик, якщо йому надають текст політичної промови чи промова адресована політичним діячам. Держава, партія, фракція можуть також виступати політичним адресатом, як-от під час виступу у Верховній Раді України, за якого приймаються певні реформи, проходить процес законодавчої ініціативи. У другому випадку адресатом політичної промови може бути глядач, виборець, який сприймає, наприклад, привітання президента з Великоднем або його інавгураційне звернення.

Спираючись на опозицію «індивідуальний vs масовий», можна казати, що адресат політичної промови зазвичай є масовим.

Другий критерій передбачає також специфікацію адресата за його політичною позицією, залежно від якої виділяють три основні різновиди адресата, а саме: політичні односторонці, політичні опоненти і виборці (населення), які не мають єдиної політичної позиції [4].

За третім критерієм, що спирається на протиставлення усної та писемної форм мови, політичну промову віднесено до писемного мовлення за способом породження, оскільки маємо текст, написаний спічрайтером. За способом відтворення політичну промову можна зарахувати до усного мовлення, оскільки має місце відтворення написаного тексту під час виступу, дебатів тощо.

Під час зіставлення монологічного та діалогічного мовлення політичну промову можна пов'язати з монологічним жанром, бо її реалізує один оратор (політик), який повинен будувати хід думок, відстоювати власну позицію та формувати певну точку зору в аудиторії. Хоча в сучасних реаліях політична промова є, як правило, заздалегідь підготовленою, продуманою досить великою кількістю людей, які добирають конкретний набір вербальних одиниць, враховуючи при цьому те, для якого політичного діяча та для якої події вона (промова) створюється.

Проаналізувавши політичні промови за функціями, серед них можна виділити ритуальні, орієнтаційні й агональні жанри. О. Шейгал [12] вважає одним із визначних чинників віднесення політичної промови до зазначених жанрів ознаку інтенції – направленість думок. До ритуальних жанрів можна віднести радіо- або телезвернення, інавгураційну промову, привітальне слово, прощальне слово, різдвяну промову президента тощо. Цей жанр отримав таку назву, бо має відношення до якоїсь значної лінгвокультурної події та охоплює великий спектр тем і проблем, серед яких – економіка країни, медичне страхування, технічні та наукові відкриття й прориви, традиційні свята тощо [13, с. 80]. До складу агональних жанрів, які пов'язані з поняттям «суперництво» і припускають пряме ідеологічне зіткнення опонентів, можна включити виступ на мітингу чи передвиборчу промову, бо одразу можна побачити високий рівень експресивності та емоційного забарвлення обох зазначених прикладів, наявність поклику до боротьби в першому. До орієнтаційних жанрів було б доречно віднести доповідь політика, у якій він може уточнювати, пояснювати певну подію, інформувати про стан у країні, доповідати про наслідки певних політичних подій.

При цьому М. Лісовий [14] рекомендує промовцю змінювати характер виступу і набір мовних одиниць та вміти використовувати їх правильно під час різних видів промов.

За обсягом інформації політичну промову слід розрізняти в межах середніх та великих жанрів, але необхідно конкретизувати такий поділ, вказавши обсяг, кількість знаків. До середніх жанрів можна віднести промову на мітингу, що має бути не затягнутою, але влучною, щоб спонукати до дій, та промову в парламенті. Великі жанри, як правило, охоплюють політичні доповіді.

Заключним пунктом нашої характеристики виступає мета висловлювання, за якою розмежовують інформативні, оціночні та імперативні (ті, що закликають до дій) жанри. Важливо акцентувати на тому, що певні аспекти перерахованих жанрів можуть бути присутніми в одній політичній промові. Наприклад, під час передвиборчої промови кандидат може надавати певну інформацію про себе, проводити оцінку своєї кандидатури, виділяючи її з-поміж інших, та закликати слідувати за його політичними орієнтирами, розділити його позицію.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що розглянувши політичну промову під різними кутами, досить важко не помітити, наскільки цей феномен різнобічний та специфічний.

Висновки. Політична промова є невід’ємною частиною політичної комунікації, що трактуємо як вид комунікації, під час якої відбувається поширення думок та ідей політичними суб’єктами з метою здійснити вплив на погляди реципієнта та його ідеологічні переконання. Політична промова розглядається як зв’язний потік мовлення, що є зазвичай підготовленим мовцем із метою постачання інформації аудиторії стосовно певної події в політичному житті. Специфіку цього явища може бути виявлено за допомогою матриці певних характеристик, серед яких – властивості

суб’єкта та адресата; спосіб реалізації; зіставлення монологічного та діалогічного мовлення; функціональне навантаження; обсяг інформації; мета висловлювання. Оскільки зазначене явище є багатограним, перспективним вважаємо подальше встановлення додаткових параметрів опису конкретної політичної промови, які залежать від її підтипу (порівняймо агітаційну й ювілейну промови, під час яких спостерігаємо розмежування принципово різних цілей, що, на нашу думку, має корелювати з відповідними модифікаціями промови).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шевченко Л.І., Дергач Д.В., Сизонов Д.Ю. Медіалінгвістика: словник термінів та понять. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2014. 380 с.
2. Нагорна Л. Політична лінгвістика: стан і статус. *Наукові записки: Курасівські читання–2005*. Вип. 30. Кн. 2. С. 160–168.
3. Perloff R. M. *The Dynamics of Political Communication: Media and Politics in a Digital Age*. 2nd ed. London and New York : Routledge, 2017. 500 p.
4. McNair B. *An Introduction to Political Communication*, 6th ed. London and New York : Routledge, 2018. 252 p.
5. Чудинов А.П. Дискурсивные характеристики политической коммуникации. *Политическая лингвистика: сб. научн. трудов*. Екатеринбург, 2012. Вип. 2(40). С. 55–61.
6. Мацько Л.І. Лінгвістична риторика. *Наука і сучасність: зб. наук. праць*. Ч. 4. Київ : Логос, 1999. С. 3–16.
7. Падалка О.В. Політична промова та її просодичні характеристики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Філологічні науки. Мовознавство. 2012. № 6. С. 66–69.
8. Самойлова І.В., Подвойська О.В. Лексичні особливості політичних промов. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Філологічні науки. 2016. Кн. 1. С. 235–238.
9. Гавриленко В.М., Тітарова Д.Ю. Лінгвостилістичні особливості політичних промов Уїнстона Черчилля. *Молодий вчений*. № 4(44). Квітень, 2017 р. С. 132–136.
10. Бутова І. Гендерна складова у політичному дискурсі США та України. *Мандрівець*. 2012. № 1. С. 60–62.
11. Grant T. Approaching questions in forensic authorship analysis. *Dimensions of Forensic Linguistics* / Ed. by J. Gibbons and M. Turell. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2008. P. 215–229.
12. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. Волгоград, 2000. 431 с.
13. Атьман О.В. Ритуальные жанры американского политического дискурса. *Альманах современной науки и образования*. Тамбов : Грамота, 2010. Вып. 1. Ч. 1. С. 79–81.
14. Лісовий М.І. Культура професійного мовлення : Навчальний посібник для студентів вищих медичних навчальних закладів. Вінниця : Нова книга, 2010. 200 с.